תוספות על גיטין דף ב/א

ור"י שמע בשם רב האי גאון ובשם רבינו סעדיה משום דכתיב ספר כריתות כשיעור י"ב שיטין המפסיקין בין ארבעה חומשי ספר תורה כדאמר בבבא בתרא (דף יג:) שצריך להניח ארבעה שיטין בין כל ספר וספר והפסק שבין וידבר למשנה תורה לא חשיב שאינו אלא חוזר ושונה מה שלמעלה:

גליוני הש"ס

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף כה/א

כתיב ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר מאי ספר הישר ... רבי אלעזר אומר זה ספר משנה תורה ואמאי קרו ליה ספר הישר דכתיב ועשית הישר והטוב בעיני ה' והיכא רמיזא ידיו רב לו ואיזו היא מלחמה שצריכה שתי ידים הוי אומר זו קשת

מהרש"א על עבודה זרה דף כה/א

זה ספר משנה תורה. יש לדקדק דודאי ניחא בספר בראשית שנקרא ישר לפי שהוא כלו מספר במעשה ישרים וכן ספר שופטים שנקרא ישר לפי שנעשה כל הספר בזמן שכל איש הישר בעיניו יעשה אבל ספר משנה תורה שנקרא ישר אין לו טעם לכאורה וכי משום דכתיב ביה מלת ישר נקרא כל הספר ישר הלא בספר שמות נמי כתיב והישר בעיניו תעשה וגו'

גליוני הש"ס

ראב"ן

אהל יעקב

ספר תפארת ישראל - פרק מג

ראוי לך לדעת ההפרש שיש בין משנה תורה אשר בה גם הדברות השניות ובין שאר התורה. במסכת מגילה (ל"א ע"ב) אין מפסיקין בקללות וקאמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים אבל בקללות שבמשנה תורה מפסיקין ואין בכך כלום מאי טעמא הללו מפי הקדוש ברוך הוא נאמרו ובלשון רבים נאמרו והללו משה מפי עצמו אמרן ובלשון יחיד ע"כ. ואין הכונה הזה ח"ו שיאמר משה דבר מפי עצמו אף אות אחת, רק ההפרש שיש בין המשנה התורה ובין שאר התורה כי התורה שנתן השם יתברך לישראל יש בה שתי בחינות, הבחינה האחת מצד השם יתברך אשר הוא נותן התורה, הבחינה השנית מצד ישראל המקבלים את התורה. ואם היה אחד נותן לחבירו דבר והם שוים במדרגה אין כאן רק בחינה אחת כי שניהם שוים במעלה, אבל כאשר השם יתברך שהוא על הכל נתן התורה לישראל והם בארץ אי אפשר שלא יהיה כאן בחינה מיוחדת מצד הנותן ובחינה אחרת מצד המקבל. ולפיכך התורה כולה חוץ ממשנה תורה שהוא חומש האחרון ראוי שימצא בה הבחינה מצד הנותן, כי המקבל מקבל בסוף כאשר גמר הנותן את גזרת דבריו ואז המקבל מקבל, ולפיכך נקרא משנה תורה כאילו היה דבר מיוחד שהוא מצד המקבל, ויש בחינה מצד המקבל דכתיב במשנה תורה (דברים א') הואל משה באר את התורה הזאת כי המקבל הוא צריך יותר פירוש וביאור, וזהו ההפרש אשר יש בין התורה ובין משנה תורה. ולפיכך כל דבור שנאמר בתורה אף שמשה היה מדבר אותו מכל מקום היה כאלו השם יתברך מדבר כל התורה, שכך גזר וכך צוה השם יתברך והיה השם יתברך נותן הדבור בפיו וכמו שכתוב בעשרה דברות (שמות י"ט) משה ידבר והאלהים יעננו בקול, וכך היה בכל דבור שהיה מדבר משה, השם יתברך שם הדבור בפיו. אבל משנה תורה היה מדבר משה מעצמו כמו השליח שמדבר כאשר צוה לו המשלח, וזה פירוש מה שאמרו חכמים קללות שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרם כלומר שלא היה השם יתברך נותן הדבור בפיו שלא היה משנה תורה רק לקבל את התורה, והקבלה הוא על ידי מי שקרוב אל המקבל כי המקבל הוא עיקר במשנה תורה, לכך היה זה על ידי משה רבינו ע"ה שהוא קרוב אל המקבל, כלל

הדבר כי השם יתברך נתן התורה וישראל היו מקבלים אותה והקבלה היא בסוף וזהו משנה תורה שהיא בסוף, ולכך הדבור הוא כפי הראוי אל המקבל כי המקבל הוא עיקר שם, דהיינו כי משנה תורה לאוסופי אתי לבאר יותר כאשר ראוי אל המקבל וזהו עיקר גדול, ובזה יתורץ כל החלופים והשנוים שהם בדברות אחרונות.
ועוד תדע כי התורה היא הברית בין השם יתברך ובין ישראל המקבלים את הברית, והברית הוא מחבר כורת הברית והמקבל את הברית ביחד, וכל דבר שמחבר את שנים ביחד בצד אחד הוא קרוב אל האחד ובצד השני קרוב אל האחר. ולכך התורה שהיא הברית בין השם יתברך ובין ישראל בצד אחד קרוב התורה אל השם יתברך אשר כרת הברית ובצד השני קרוב התורה אל המקבל הברית הם ישראל, ולכך כל התורה חוץ ממשנה התורה השם יתברך בעצמו דבר עליהם והוא הכורת הברית, אבל משנה התורה שהוא בסוף התורה והוא קצה השנית הוא קרוב אל ישראל המקבלים התורה, ולפיכך משנה תורה מפי משה שמעו כי משה קרוב אל ישראל הם המקבלים ומפני כך היו שני לוחות הברית גם כן ולא היה לוח אחד, מפני שהם לוחות הברית וכל ברית הוא בין שנים האחד הכורת והשני המקבל הברית, ולכך היו חמש כתובים על לוח אחד וכל החמש מה שלא יעשה אל השם יתברך אשר כרת ברית עמהם, ולוח השני נגד מקבל הברית הוא האדם ולכך על לוח השני כתובים מה שלא יעשה אל מקבל הברית.
ודבר זה עצמו בתורה גם כן שהיא הברית גם כן בין השם יתברך ובין ישראל שכל התורה חוץ ממשנה תורה דבר השם יתברך בעצמו אבל משנה תורה הוא כנגד מקבל הברית הם ישראל, ולכך כל משנה התורה בלשון יחיד נאמרה מפני כי משנה תורה שהוא קרוב אל המקבל כמו שאמרנו הוא מאחד ומקשר את ישראל כאיש אחד, וגם כי כל התורה שהיה השם יתברך מדבר היה מדבר אל האדם מצד כי האדם הוא בעל שכל, ולפיכך כל הדברות היו כאשר ראוי אל האדם השכלי שאין צריך אליו ביאור ופירוש כל כך, אבל משנה תורה שהוא סוף התורה ואין קבלת התורה מצד השכל רק מצד המקבל החמרי ומצד הזה ראוי קבלת התורה לאדם ולא אל המלאכים השכלים, ולפיכך משנה תורה היה מדבר משה שהיה אדם והיה מדבר אל ישראל מצד שהם בני אדם המקבלים לכך צריך פירוש יותר, וזה שאמרו משנה התורה לאוסופי אתי, ואי אפשר לכתוב בפירוש רק שפתחנו לך פתח ותבין הדברים שהם דברי חכמה, וכל אלו דברים ברורים מאד והכל הוא ענין אחד ואין חילוק.

ספר דברים פרק א

(א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים **אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל** בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין פָּארָן וּבֵין תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃
(ב) אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃
(ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ **דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם׃
(ד) אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃
(ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב **הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה** הַזֹּאת לֵאמֹר׃

אדרת אליהו
באר יצחק

פרוש הגר"א ז"ל על ספר יצירה - פרק א משנה א

הן ג' שמות אהי"ה הוי"ה אדנ"י שכוללין כל האצילות [ר"ל שמילואן ל"ב אתוון כמש"ל באופנים הקודמים] א"א ז"א מלכות כי או"א גניזין תחות מזלא לכן לא הזכירום בג"ר, וכן ג' אלו השמות יב"ק שהם יחוד ברכה קדושה שכוללין הכל ואלו הג' הנ"ל הן כלולין בג' אותיות אמ"ש ראש בטן גויה כמ"ש לקמן פ"ג, והם ג' ספרים אמ"ש שכוללין כל הל"ב נתיבות, וכן יב"ק כלולין באמ"ש כמ"ש בפ"ג אמ"ש יסוד כף זכות כף חובה כו' שהן יב"ק ג' קוין כידוע

באור הגר"א על תקו"ז - תיקון יא מתיקונים אחרונים

(בנין גי' יב"ק שהוא ג' אותיות יה"ו כידוע.

הלואה
מצוה

ב' א' תוס' ד"ה המכיח נמ כ' ומה שנוהגים כו' כ"כ ס' עו"ת תמים דעים סי' ק"ע:

שם כ' והפסק שנין וידבר למשנה תורה לא תשיב כו', כ"כ ס' דונמת לזה נ"כ בשו"ת הרמ"ע כלל י"ע לות מ"ז ומשלם על השוהה י"כ בשונג כמה יתבפל שמעתי לומרים כשם התמיד שיתעשה ס' ימים כנגד ה' פעמים נפן שבתומת כ"ל לכך משנה תורה עכ"ל ולולי נם שם הטעם דלא תשיבון משנה תורה לפי שאינו חלש מחר ושונה כו' וע"ע מגילה ז' ע' פלונתת דר' יהושע ור"ע המודעי עש"ה ד"ל נ"כ דפליני בהכ"ל דר"ע המודעי ס"ל דכיון דמשנה תורה הוא רק חוזר ושונה לא תשיב לי' קרא כתב בפ"ע ע"ש ברש"י ד"ה זאת ולולי דברי התוס' כי' נלעג"ד טעם שאין נחשב משנה תורה עפ"י נמ' ע"ז כ"ה ע' מאי ספר היסר כו' זו ספר משנה תורה ותמאי קרי לי' ספר היסר דכתי' (כי') ועשית היסר והטוב בעיני ד' הרי דכל משנה תורה נחשב רק על שם הפסוק ועשית היסר ונו' דכתי' כי' ולכן נקרא כולו ספר היסר ע"ש המקרא הזה שם עם עו ועשית היסר ונו' ונקרא כולו ע"ש זה ות"כ משמע דמקרא זה הוא עיקר משנה תורה מדנקרא כולו רק על שם המקרא הזה וע"כ כיון דמקרא זה קאי לשלשים משורת הדין כמבואר בב"מ ל"ה ע' דשומת הדר לעולם משום ועשית היסר והטוב והוא עניין לשנים משורת הדין כמובן [וע' בח"ת למהרש"ח בפ"ק ב"ב ע' ד' כ' שם ג"כ כן דכוונת הגמ' דכל משנה תורה הוא ספר שבגיטו חלשנים משה"ד דהוא עניין המקרא הנ"ל ועשית היסר והטוב עש"ה] ואילו נירושלמי הרי שם דין לפי פשוטו של מקרא דבשביל שמחלת בם ערות דבר היא נעשית להתגרש ולא משכחת בגירושין עניין לשנים משורת הדין דאם אינה מסורה עליו מעיקר הדין אין לו לגרש ולדרכה שנאוי המשלח כמבואר שלחי מכלתין וע"כ אין הגירושין מתייחסים למשנה תורה רק לשחר תורה דשנייהו נ"כ דין כמבואר בפ"ז ד' כ' תורה דכתי' כה אמת אין הקב"ה עושה לשנים משורת הדין ובמכות יו"ד ב' מפני מה נאמרה פרשת רוצחים בל' עזה כו' מפני שהן של תורה פ"ש וכיון נ"כ דתורה שנייהו דין ולכן דבר של תורה נאמר בל' עזה וקשה עש"ה ולכן אין בגירושין יחוס למשנה תורה ואין משנה ספר משנה תורה כמניין נ"ט ויש עוד טעם דמקרא זה ועשית היסר והטוב בעיני ד' מורה על מיכור אים ואשה דנקרא טוב בעיני ד' לכן היסיכו המשחית זרעו תלילה נאמר עליו ויסי' עד בכול יהודה רע בעיני ד' ומ' ברכות י' כ' והטוב בעיניך עשיתי שמתך נחולה לתפלה והוא נ"כ מיבור הנותן והמקבל כי נחולה הוא מלד הנותן כי מי שהוא בשיעבוד תלילה אף להתפלל אין יכול כי אין חבוש מתיר עלמו ורק שבגוחל נותן ומשפיע לו הגחולה ותפלה הוא מלד המקבל פ' כדה ל"ח כ' נקבה נקי' בתה עד דתמרה מזוי לה יהבו לה וברש"י עד דתמרה מזוי שיודעת להתפלל הרי כי התפלה הוא בחמי הנקיבה והמקבל ולכן סמיכות נחולה לתפלה הוא מיבור הנותן והמקבל ונקרא והטוב בעיניך עשיתי ופ"ב ס' משנה תורה דנקרא כולו ע"ש ועשית היסר והטוב בעיני ד' לכן אין הגירושין דשם שיכוד אים משנה מן הטיעים הרי כי הגירושין אינם טוב בעיני ה' מדהמיעים בביכול מוריחין עליו דמעות הרי שאין הדבר טוב ומקובל בעיניס וכ"ז נכון בס"ד:

שם תוס"ה ואם כ' דתל"ב לא שבקת חיי לכל בני', כ"ב ל' הגמ' ב"ק ל"ת ב' ת"ב לא שבקת חיי לבריותת ופ"ע ב"מ ל"ג ת' לא שביק חיסי חיי לכל בני' וכנרכות ס"ת כ' לא שביק חי חיי לכל בני':

שם ליבעי הבי כו' רוב נקיבין כו' וכבן הוא דתלינן כו' כ"כ ס' דונמת חידושי הר"ן ר"ס כ"ב ד"ה ואחד מי מסיקן כי מע"ם דכיון דמלוריתת ת"ל להמיד עליו פלג ומדרבנן הוא דתלינן כו' נמד אחר הבי כו' עש"ה:

שם מיהי דהוי מלכל מדיות שבתורה, כ"ב כל' זה סומה ב' ב':

שם ע"ת נחמן בחיסורין, כ"ב ואפי' במקום שחפשר לכנרר ה"ל לכנרר, כך יש ללמוד מסו"ת הרמ"ע כלל ג' לות ה':

שם רוב נקיבין הן, כ"ב ע' ע"ת מהרי"ו סי' קכ"ת ות"ל ומה שהבחת מע"ק דגיטין דחמר רוב נקיבין הם לבי מנמנב דהא דחמר רוב נקיבין הן הוא חליבת דרבה דחיב לי' טעמת משום שאין נקיבים לשמה אבל חן קיי"ל כרבה דחיב לי' טעמת משום דחין מדיס מצוין לקיימו ואין לריכין למימר חליבת דרבה רוב נקיבין הן מכ"ל ולע"ק דהא דחמר לרבה דרוב נקיבין הוא דבר של מליחות ואין סברת שיחלוק רבה ע"ז:

שם רש"י חין בני מדינת הים בני תורה, כ"ב כעניין זה פסחים כ"ח ע' בני מדינת הים נמי כיון דלא שכיחי לבנן נבייהו ככותים דמי כו':

שם תוד"ה דחתיוה בי תרי כ' דחמו בביבה פלו להו, כ"ב ל' הגמ' סוטה ו' כ':

שם כ' מפרש ריב"ח כו' כ"ב ע' עו"ת הרמ"ע כלל מ"ה תוה יו"ד ופ"ע עם תוס כ"ע בסוף החות עש"ה:

שם תוד"ה הוי דבר שבערוה כ' דש"ד דחביב כמו דבר שבערוה, כ"ב עמ"ש בזה בחמוון דלוריתת ובעת מלחמי נס' סיער לר"ת [דש"נ ע"ב דפוס ויניס] תביכות בזה דנדה לח חביבת ערוה עש"ה ופ"ע בשו"ת [מיל לזקה סי' ל"ד תביכות בכהן ע"ם וע' מהרי"ק שורש מ"ב ופ"ע ביכולים שבפרין פ"ו ה"ז מכיון דכמי לביבה קביבה כמי שכולפס בהן ע"ם ופ"ע רעיא מהימנא פ' ויקרא (דמ"ו ע"ב דפוס ווילנא) דכ' דוכתן יום בביבות לתיכון דמגלי טריין כו' ולתיטן דשכיון עם נדה תו בח לל נכר כו' עכ"ל ומשמע דנדה לח תביבת ערוה וכן בכותית היא מחלוקת ברחשונים ז"ל תי תביבת ערוה לענין יבנ ולל יעבור וכדומה ומרעיא מהימנא שכ"ל משמע ג"כ דלח תביבת ערוה ופ' שבת פ"ב ב' דחמר חקרא מזרם כמו דום לח חמר לו ע"ם דחמר לח חמר לו הכנם לל חמר לו ותיטו מוכן כלל דחם הכתוב אלוה לומר לח פביבת שלח נחמר הכנם ומחי בעי הש"ם בזה ול' דתי' נימח דנדה חינה ערוה ת"כ הח חינה ביבה ולל יעבור ות"כ הח ים מליחות בנדה שיבי' ההכנם מלוה כנון שחמרו עכו"ם להורנו חם לח יבעול נדה לברמב"ם דכל שדיו דיעבור כו' חם כהרג ממחייב בנפשו ות"כ הביחה מלוה ותיוב משום פ"ע ופ"כ כיון דנחמר מזרם כמו דום ת"ל נגם בעכו"ם הוא כן ותיטו עכו"ם הח הוא ביבה ולל יעבור בחמת ולכן פירש ונחמר לח נחמר לו סיטו דרך לענין חיוב לח שיש בנדה הוא דתיתקש לגבל הכנם לל נחמר לו לענין הכנם לח תיתקש דבעכו"ם חין לך לומר הכנם בשום טעם ואפי' במקום פ"ע לענייו זה לח תיתקש לנדה ודו"ק כי נכון מחוד בפ"ד ושוב מלחתי בבכור שור שם העיר קלח מזה ותולה דבריו שם היכ מבוררין ונם לריכים ביון דמ"ם מליחות הבכם בנדה בחמרה לו נחמתי דחסור לפרוש חין מוכן כלל דבין דיליחתו בגלה לו בביחתו חין זה בבכם רק לחדבה מה דתומרם לו שיעמוד עד שיחות הלבר ולח יפרוש ס"ו שחומרים לו שלח לבטם כיון דההבלה היח היח החיכור וההליבה לל ההבלה היח היח הבניסה ו"ש ותך כדבריו הנ"ל מובן לנכון בפ"ד דבחל נדה בחמת והיח בניסה רק שהיח בניסה מחויבת מסוח פ"ב:

ג' א' חפי למיגזי', כ"ב כעין זה לקמן ל"ה ב' וס"ו ב' ופ' סו"ת הפ"ד מ"ב ס' ט"ו סב' וכ' בפם וסברת דכל מה שנוכל למעט הפרשה מפי עדיף מסוח דחיבת בחת יפרע קלקול מרוב הביבה ומקבל הליחות וכבי לחמי כיים ויבן

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) גיטין קף ו. [ע"ש], ג) [מכות כג.], ג) דין זה מבואר בהוש' לקמן לט רע"ב ושם ע"ש ד"ה ובחרש ובכתובות סד. ד"ה ורבינ, ד) נדרים כח:, ס) [פסחים סח:], ו) סנהדרין קף ז:, ז) נדרים כח: לקמן נז., ס) לקמן מט. [נז.], ע) [עיין תוספות מגילה י: ד"ה לעבור], י) לקמן ז., כ) ע"ז לקמן ה., ל) ע"ז תוס' סוכה לא. ד"ה ורבי, החילוק בין סמוכין להקש, מ) [ועיין תוס' פסחים מג: ד"ה ק"ל ממינח ותוס' ערכין ג: ד"ה מי כתיב], נ) לקמן ט., ס) לקמן נט:, ע) פסחים כו:, פ) פסחים מג ע"ב.

הגהות הב"ח

(ס) רשי"י ד"ה שאין מוקמין לה כו'. כ"כ עיין מכות קף כג ריש ע"ב ד"ה לה מוקמין לה מגערין בה שלא תאמר מי לפקח ס' עכ"ל: (ב) ד"ה שמכו וכו' דסמוכה מקרא: (ג) ד"ה תנוקת כו' וכו' למופה הפ"ד ותמ"ב ע"ל ד"ה ומסיק ליה לא יקח איש וכו' ודרשינן סמוכין דבאנוסה משתעי ומפותה באנוסה דשתיהן אינן בתור' אישות ומסקנא דמילתא דרב בידיל בפרק נושאין על האנוסה הפ"ד:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה ורבי מפני שמכבו עניין לו וכו' ה"ה בעלמא אלא דבמשנה תורה וכו'. ג"כ תבל ההלכין מי לך קף יד ע"ד נמוקו כתב לדוקק במשנה תורה דרים ולפ שכל הסורה וטעמא משום דכל הסורה מפי הגבורה נאמרה ולפ מוקדם ומאוחר אפל משה שכידר פרשה לפ סידר תלת אחר פרשה לפ סידר תלת להדדי עכ"ל:

תורה אור השלם

א) לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: [דברים כה, ד]

ב) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ: [דברים כה, ה]

ג) מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה: [שמות כב, יז]

ד) כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: [שמות כב, יח]

ה) לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו: [דברים כג, א] וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּה לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: [דברים כב, כט]

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ב מהל' יסוה"ת הלכה יד סמג עשין נה טושו"ע אה"ע סימן קפה סעיף ד [וכ"כ לעיל פרק ז דכתובות קף קו:]:

ם ב מיי' פי"ח מהל' עבודת כוכבים הל' טו סמג לאוין קט טושו"ע יו"ד סימן קנט:

ו ג מיי' פ"ב מהל' אישות הלכה ה':

תוספות ישנים

א) ושוי"ל כיון דאיכא קרא דממעט ליה מ"מ (שיטת ישראל) ולא בעות (ישראל) ום"מ דאין להקשות (להדדי) דלימת כל שישנו בלא מצוה ישנו בעבירה וכן איפכא. משום דלעיל מהד דמנת מה תרוייהו מד מה זומן גרמת ומה מן זה זומן גרמת ואין להשוותם לה מחייבים ולא פטורים. ולא דמי להא דתמרין[ס] כל שישנו בלא מצוה אחכל מצוה ישנו בקום אכול מלה דכתיב דמנת אחנוע ואכילה (כוי) זמן גרמת: **אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים** היו כו'. ומקשה הר' יעקב מתוליטי"ם למאי לה למתניתין תוב ידעוני הוא דכתיב הכא ולעיל מן הכלל דמכשפה ליתן מכר אחדם בסקילה ות"ל לי לאתה דשפיר להחזירו לכללו עד שיחזירנו שכתוב לכללו בפירוש ות"ל אך לקמן שמלמד על הכלל לומר מה תוב וידעוני בסקילה אף מכשפה בסקילה. [ות"ל] דלא דמי לאתם מהוע דעשקו מתם מן כלל אלא לחזיקו בכלל ולהוציאו מכל מקום כדי שלא יהא קרע על גבי המוצא ויפל למתן כהוצת שלא תמצא כלל בין אם בשאר אשמות ולפ לעיל דמקום מיתה מיתה ל אלא כללן מיתה מיתה ל ושי"ל דלא הוי דבר מצוה כיון דתקר דבר המצוה כיון שלישו סותר הכלל שלישו רק משוף מיתה מהוכה. וכן פי' הקונטרס לקמן גבי אתם מנוהג:

הגהות וציונים

ס) רש"ל מ"ז (גליון): ב) בכת"י נוסף **בהם**: ג) עולמית ליתא בכת"י: ד) צ"ל דה"מדרשינהו **דאי**: ו) מהרש"ל [והשלם (גליון) וכבאה"ס כתב דצ"ל **רבנן** דר' **שמעון** בפ' החכלת **סברי** (וכ"ה בב"א מכת"י. ובב"א הוא כלשנינו בלי תיבת "סברי"): ז) [צ"ל **אתם**] (גליון):

ליקוטי רש"י

שעטנז. לי מיכוב. ודקמוטו פירשו שוע מוזי ותן (דברים כב, יא). **גדילים תעשה לך**. לף מן הכלאים נלך ממקן בסמוך (ישמות ד. ספרי) (שם, יב). **סמוכים לעד לעולם**. כדכתי תורה **לעולם**.

עשה לא תעשה שיש בו כרת דמצות אתם אם למנותו בכך ואי אפשר בענין אחר לקיים מצות יפה ולל"ב בטלה מצות יפה מבטל מלוים בלילית יפה' שפיר בעלמא דאי לא מקיימת מצות תכלת בפשתי מקיימת בצמר ואפ"ה דמי וכן וגלח את כל שערו דמלוכע[ב] מיקיים בשער דהיתר דכל שערו קיימא היא כמו כל מלוחה לא תעשו קרעה ולא תשחית פאת זקנך ואפ"ה דמי דומן גרמת ומה חזקו וכן כל הני דמיימו מיקיימי בדומיא דהכא:

דכתיב [א] **לא תלבש שעטנז וכתיב** ליה **גדילים** וכו'. ומיפכא ליכא למימר דכמקום גדילים לא תלבש שעטנו כדאמר במסוך במקום שכי יפה לא תסוק דת"כ לשתוק קרע מיניה וממילא ידעינן דלא דמי עשה דלילית לאו דכלאים וגבי יבמה נמי במסוך ליכא למידרש כי הכא דכתי' קרע ת"ש דמוקמינן מוהב ולא דמכשפה ליתן מכר אחדם בסקילה ות"ש לי לא תתן לשפה ליהרגו עד שיחזירנו שכתוב לכללו בפירוש ות"ש אך לקמן שמלמד על הכלל לומר מה תוב וידעוני בסקילה אף מכשפה בסקילה. [ות"ל] דלא דמי לאתם מהוע דעשקו מתם מן כלל אלא לחזיקו בכלל ולהוציאו מכל מקום כדי שלא יהא קרע על גבי המוצא ויפל למתן כהוצת שלא תמצא כלל בין אם בשאר אשמות ולפ לעיל דמקום מיתה מיתה ל ושי"ל דלא הוי דבר מצוה כיון דתקר דבר המצוה כיון שלישו סותר הכלל שלישו רק משוף מיתה מהוכה. וכן פי' הקונטרס לקמן גבי אתם מנוהג:

דכתיב [א] לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך ואמר רבי אלעזר [ב] סמוכים מן התורה מנין שנאמר [ב] סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר [ג] ואמר רב ששת אמר ר' אלעזר משום רבי אלעזר בן עזריה [ד] מנין ליבמה [ה] שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה שנאמר [ו] לא תחסום שור בדישו וסמיך ליה [ז] כי ישבו אחים יחדיו [ח] ואמר רב יוסף אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא במשנה תורה דריש הא ר' יהודה בעלמא [ט] לא דריש ובמשנה תורה דריש ובעלמא מנלן דלא דריש דתניא [י] בן עזאי אומר נאמר [יא] מכשפה לא תחיה ונאמר [יב] כל שוכב עם בהמה מות יומת סמכו ענין לו מה שוכב עם בהמה בסקילה [ג] אף מכשפה בסקילה א"ל ר' יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה לסקילה אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו ולמה יצאו להקיש להם ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשפה בסקילה ובמשנה תורה מנלן דדריש דתנן [יג] [ד] נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו אנוסת בנו ומפותת בנו רבי יהודה אומר באנוסת אביו ומפותת אביו ואמר רב גידל אמר רב מ"ט דרבי יהודה דכתיב [יד] לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו [טו] כנף שראה אביו לא יגלה ומנאי דבאנוסה כתיב מעילויה דקרא דכתיב [טז] ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וסמיך ליה לא יקח איש וגו' ורבנן אי הוה סמיך ליה (דכתיב לא יקח השתא דלא סמיך ליה) בשומרת יבם הכתוב מדבר [יז] ולעבור עליו בשני לאוין ובמשנה תורה מאי טעמא דדריש איבעית אימא משום דמוכח ואיבעית אימא משום דמופני איבעית אימא משום דמוכח דאם כן לכתביה רחמנא גבי ערוות ואיבעית אימא משום דמופני דאם כן לכתוב רחמנא לא יקח איש את אשת אביו לא יגלה כנף אביו למה לי ש"מ

כדמסיק טעמא הוא ולמאי דמימרי דכתי מימי מחות מקח מחות מקח מה ולא קתני מימי מקח מה כדקתני כגל כל מי לנקמן מימי ממילה מימי מכיסה אב ואינו מזכיר מחות מקח מקום למלוך כגל מוסמין ליטנו דקרי קף נקט דילף לה מנלן מסקום: ומסיק ליה

לא תלבש שעטנז. ומסיק ליה גדילים מעשה לך ודרשינן סמוכין ומרינן כלאים בגילית מלמד שמי עשה ומי לא מעשה: **שאין חוסמין.** לון (ו) [קומתין] טענותיה לקוסה להמייסה ל אלא כופין אותו ומוליך. מוסמין ליטנו דקרא קף נקט דילף לה מנלן מסקום: ומסיק ליה

דכתיב [א] **לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך** ואמר רבי אלעזר [ב] סמוכים מן התורה מנין שנאמר [ב] סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר [ג] ואמר רב ששת אמר ר' אלעזר משום רבי אלעזר בן עזריה [ד] מנין ליבמה [ה] שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה שנאמר [ו] לא תחסום שור בדישו וסמיך ליה [ז] כי ישבו אחים יחדיו [ח] **ואמר רב יוסף אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא במשנה תורה דריש הא** ר' יהודה בעלמא [ט] לא דריש ובמשנה תורה דריש ובעלמא מנלן דלא דריש דתניא [י] בן עזאי אומר נאמר [יא] מכשפה לא תחיה ונאמר [יב] כל שוכב עם בהמה מות יומת סמכו ענין לו מה שוכב עם בהמה בסקילה [ג] אף מכשפה בסקילה א"ל ר' יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה לסקילה אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו ולמה יצאו להקיש להם ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשפה בסקילה ובמשנה תורה מנלן דדריש דתנן [יג] [ד] נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו אנוסת בנו ומפותת בנו רבי יהודה אומר באנוסת אביו ומפותת אביו ואמר רב גידל אמר רב מ"ט דרבי יהודה דכתיב [יד] לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו [טו] כנף שראה אביו לא יגלה ומנאי דבאנוסה כתיב מעילויה דקרא דכתיב [טז] ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וסמיך ליה לא יקח איש וגו' ורבנן אי הוה סמיך ליה (דכתיב לא יקח השתא דלא סמיך ליה) בשומרת יבם הכתוב מדבר [יז] ולעבור עליו בשני לאוין ובמשנה תורה מאי טעמא דדריש איבעית אימא משום דמוכח ואיבעית אימא משום דמופני איבעית אימא משום דמוכח דאם כן לכתביה רחמנא גבי ערוות ואיבעית אימא משום דמופני דאם כן לכתוב רחמנא לא יקח איש את אשת אביו לא יגלה כנף אביו למה לי ש"מ

יעקב דמ"ע שהזמן גרמה נשים פטורות דהוקשה כל התורה למפילין והקשה עליה מסמוכים[ט] ומ"ד דמפילין לאו מ"ע שהזמן גרמה מינהו לפשר לדלידיה נשים מיתות גלילת מסמוכין דבלא"ה נמי לרבנן דר' יממעל[ל] פס' התכלת (מנחות מג. ופס) סבר נשים מיתות גלילת דממייתי גילת בלילה והוי שלא הזמן גרמה וקשה הא דייק פס' התכלת דרב יהודה סבר גלילת מ"ע שלא הזמן גרמה מדרבי מכלת לפוכוחה דלילת ומ"ע דסבר דהוי הזמן גרמה מיתיב נשים מסמוכין וי"ל דעדיפא מינה מצני ליה התם ומיהו קשה למאן דפטור נשים מגילת ה"ל למיפטריהו מכלאים וע"כ נשים מיתות בכלאים דאמר פס"ק דמילה (קף יד:): **ורבי** [מ] **מפני שמכבו** עניין לו כו'. וה"ת מלמד הכא הוא דלא דריש סמוכים מסוס ג"ם דדריש ר' יוסי הגלילי פס' ד' מיתות (סנהדרין סו. ופס) דמפקא [מסמוכים] דדריש מלא תחיה כל נשמה דכפרקיה מדע דאמרו ר"ע דגמר התם דכפרקיה מתם מהמ אם אינם לא יחיה מי ימות דלא סבר כרבנן דדרשי סמוכים בכל מקום אלא מיקטריך ע"כ משום ג"ש דמפקא מסמוכים וי"ל דהכא דייק מלישנא דר' יהודה דקאמר וכי מפני שמכמו משמע מלא דדריש סמוכים בעלמא והא דדריש ר' יהודה סמוכים פס"ק דקידושין (קף נג.) דקתני יכול לא יהלקו בקדשי קדשים אבל יהלקו בקדשים קלים ת"ל אים כאחיו וקאמר התם[נ] סיפרא מני ר' יהודה אלא למימר דהתם וי"ו מוסף על ענין לפעון[ס] דדרים דכתיב וחת תורת זבח המלמים ת"ל משום דמוכח דמלמת כתיב בפרשת ויקרא ת"ל משום מופנה דאים לאחיו מיותר דה"ל למיכתב לכל מי שהכתוב מדבר ומה ת"ל אים כאחיו דמשמע אפי' מומר לדרוש ר' יהודה דמוכחא מילתא מדלא כתיב כל שוכב עם בהמה גבי עריות וי"ל דלא דמי לכאן שכבר נאמר בהם מיתה ולא בא הכתוב אלא להזהיר על הלאו בלבד אבל גבי עריות לא נאמר בהם מיתה ולכך כתב כל שוכב עם בהמה גבי עריות וי"ל דלא שייך גבי עריות לאחין לבהמה[ס] ת"ל גם תעיב מוכח כיון שהלמד נכתב במקומו ומיהו לענין מופנה לא אילטריך למיכתב לן בכי מיניהו:

אם [ב] **כתוב רחמנא לא יקח איש וגו' לא יגלה כנף אביו למה לי.** מדנקט לה יגלה כנף ו"ו משמע דאכולהו קרא קאי וקשה ללמוד מיבמה דכתי' לא יקח איש וגו' לא יגלה כנף אביו ולא יגלה כנף אביו למה לי ומפרש דאתאי קא משמע לי דאפילו לא יגלה מני לא למימר דדרשי ליה לשומרת יבם כמו רבנן. וריב"ן פי' דשפיר גרם לו יגלה כנף ו"ו ואכולהו קרא קאי דאי לי דמשמע ליה דלא מוקי ליה בשומרת יבם של אחיו כיון דכתיב איסור יבמה לשוק ואיסור דודתו ולא מוקמינן ליה בלאוי דמשמע ליה להש"ם דלא מוקי ליה בשומרת יבם אלא למילתא דלמידרש[ב] ופ' נושאין על התוטפה (לקמן נח.) תמרי' גמי דלרבנן לן אילטריך לשומרת יבם אלא לעבור עליה בג' לאוין:

מכלי

ח) [אתרי] נאמרים כל פקודיו פקודים (לעד) פמיכת כל פקודיו עשוים בשמת ויכר ולעיל ולא דבר רק [בראשית כ]. פמוכים. הם פקודיו של שמך עז מתוקין בטושעין ותוזרות וספרשיות קטשות זו על זו כסדר ולדרוש וזכו שתמר שלמה שוקו עמודי שם (שיר ה) וגו' (תהלים קיא, ח תרי"ש ה"ח שה"ש ה, טז). **שאין חוסברין.** לון מגערין בה שלא תאמר מי

דברים לגרונו בעת דברו בשליחותו של הקב"ה:

והנה שאלתי את פי מו"ר הוא רבינו הקדוש הגאון החסיד מו"ה אלי' מווילנא זצוק"ל מה ההבדל בין התורה הקדושה ובין משנה תורה ואמר לי כי הארבעה ספרים הראשונים היו נשמעים מפי הקב"ה בעצמו דרך גרונו של משה, לא כן ספר דברים היו ישראל שומעים את דברי הספר הזה כאשר שמעו דברי הנביאים אשר אחר משה אשר הקב"ה אמר אל הנביא היום וליום מחר הלך הנביא והשמיע החזון אל ישראל וא"כ בעת אשר דבר הנביא אל העם כבר היה נעתק ממנו הדבור האלהי, כן היה ספר דברים נשמע אל ישראל מפי משה רבינו ע"ה בעצמו:

והוא אמרם ז"ל במדרש: **מרפא לשון עץ חיים** (משלי ט"ו, ד') **הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו לא איש דברים אנכי כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים שנאמר אלה הדברים אשר דבר משה** (פרשה א', א') כי מתחלה היה ההכרח שיהיה משה כבד פה למען ידעו ישראל ויתברר להם אשר הדברים היוצאים מפיו ונועמם ומתיקותם המה מנועם זיו העליון ב"ה ולא המתקת פי המדבר אליהם כי אינו יכול לדבר מאומה, כל זה היה משה צריך בעת אמר מצות התורה אל בני ישראל פעם ראשונה, אבל עתה בבוא משה להחזיר התורה פעם שנית שכבר נמתקו הדברים ונתבשמו באזני השומעים אמריו כי נעמו מאד, אין הכרח לו עוד שיהיה גם עתה כבד פה כי ללא צורך הוא, נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים שנאמר אלה הדברים היינו שהיה מדבר כראוי, והטעם כי הם הם הדברים אשר דבר משה כבר אל בני ישראל וכבר שמעו אמריו ונתבשמו אצל השומעים, והבן:

וזהו שאמר המדרש למה הדבר דומה לאדם שהיה מוכר ארגמן כו' הוא מליצה נפלאה על הרפואה שהשיג משה רבינו ע"ה בלשונו אמר לו אדוני אמת הוא ארגמן ואצלך אינו כלום, כך משה לפני הקב"ה גם כי עד עתה דבר ג"כ כהוגן עכ"ז עד היום הזה אין חדוש כי אצלך לא איש דברים אנכי, ר"ל לא אני הייתי בעל המדבר הדברים כי אם הקב"ה היה המדבר מתוך גרונו, לא כן עתה כי הדבור הוא דבורו של משה בנבואה כמשפט כל הנביאים שאין השכינה מדברת מתוך גרונם ועכ"ז דבר עתה כהוגן וא"כ בע"כ כי נתרפא משה:

- יריעות האהל -

אמר הכותב עיינתי באדרת אליהו של רבינו הקדוש על התורה ולא מצאתי שמה הדברים האלה אשר שמע מו"ר ז"ל מפיו הקדוש, אבל מצאתי כדברים האלה לאחד קדוש מדבר הגאון מהר"ל מפראג זצוק"ל (בספר תפארת ישראל פרק מ"ג) על מאמר חז"ל **אין מפסיקין בקללות אמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים אבל בקללות שבמשנה תורה**

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

אדרת אליהו

'האשה אשר נתתה וגו' (בראשית ג, יב): **וחצרת.** אם למרים הצדיקת לא נשאתי לה פנים, קל וחומר כו'. דבר אחר: **וחצרת.** ומה מרים שלא דברה אלא באחיה הקטן כו'. דבר אחר: ומה מרים לא שמע אלא הקב"ה שנאמר (במדבר יב, ב) וישמע ה', המדבר בגנותו של חבירו ברבים כו': **ודי זהב.** הא יתירה וקשה מהכל. משל למה הדבר דומה, לאחד שעשה לחבירו צרות רבות, באחרונה הוסיף לו צרה אחת, אמר לו הא יתירה על כל מה שעשית לי וקשה עלי מהכל. רבי שמעון בן יוחאי אומר, משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה מקבל חכמים ותלמידים והיו הכל מאשרים אותו, ובאו גוים וקבלם גם הם, מה הבריות אומרים, כך הוא ווסתו של פלוני לקבל את הכל. כך אמר משה ודי זהב למשכן כו'. רבי בנאה אומר, יבא זהב משכן ויכפר כו'. רבי יוסי בר חנינא אומר אלו עשרה נסיונות שניסו אבותינו כו', שתים בים, שתים במים, שתים במן, שתים בשליו, אחד במעשה העגל, ואחד במדבר פארן במרגלים:

דע כי מן אלה הדברים עד ה' אלהינו הם

הקדמה של הספר, לכן יש בפסוקים האלו שלשה פעמים דיבורו של משה, דהיינו, אלה הדברים אשר דבר משה וגו', דבר משה אל בני ישראל וגו', הואיל משה וגו'. מפני שיש בספר הזה שלשה חלקים, דהיינו מתחלת הספר עד ויקרא שקודם עשרת הדברות (ה, א) מדבר בעניני מוסר, ומן ויקרא עד הברכות וקללות שבפרשת כי תבא מדבר מהמצות, ומשם ואילך מדבר מהברכות וקללות ושארי ענינים. לכן קודם ויקרא כתיב (ד, מה) אלה העדת והחקים וגו', ואחר כך התחיל 'ויקרא משה' שהוא ענין אחד. וכן לפני הברכות דכתיב (כז, ח-ט) באר היטב, ואחר כך 'וידבר משה'. ואלו השלשה הם כולל של כל התורה. והתורה גם כן שלשה ספרים שהם שמות ויקרא במדבר, ובראשית הוא שרש של כל התורה, ולכן נחלק המדרש גם כן לשלשה ספרא וספרי ומכילתא, וזהו שאמרו (שבת פח, א) דיהיב אוריין תליתאה, שהם שלשה ספרים. והשלשה ספרים של דברים הם כנגד ג' של תורה, דהיינו כנגד אלה שמות הוא אלה הדברים, וכנגד ויקרא הוא ויקרא, וכנגד במדבר הוא וידבר. וזהו שאמר במדרש (ב"ר ג, ה) ויקרא הוא מלא הלכות וכנגדו דברים נמי מלא הלכות, ולכאורה מה ענין זה לזה, אבל לפי מה שכתבתי אתי שפיר, דהיינו אותו חלק שבדברים שכנגד ויקרא, דהיינו חלק שיש בו עשרת הדברות ששם הוא כל המצות, וזהו שאמרו וכנגדו בדברים הוא מלא הלכות. והשלשה ספרים האלו הם כנגד שלשה שערים,

באר יצחק

(א) **דע כי מן אלה הדברים כו'.** כלל לכל דברי רבינו, שמחלק התורה עיקרה לג' חלקים שהם שמות ויקרא במדבר, שבהם המצות ובהם הכל מדבר ביתרחל, אחל ספר בראשית הינו מדבר אלף דדורות שקדמו ליתרחל והם התנות ולכן אין שם מצות. והטעין כי התחילות נחלק לד' פרלופים, וכן כלל הכל ד' עולמות והם ג' עלמין ות' למעלה שרשף דלהון, והם בריאה יצירה עשיה, והתחילות הוא חלקות והוא שורש לבי"ע ומחיר בהם בג' דרגין דמקבן שם. וכן ד' פרלופים של התחילות הם עיקרם ג' חיתף וזו"ן, ג' שמות הידועים שכוללים הכל בסוד יב"ק, וחכמה הוא רק בכלל כמ"ש (תהלים קד, כד) 'כולם בחכמה עשית', וכן הוא בכל עולם וכן בכל דבר, ונחלש רשם בהן גויה והם נר"ן, וחכמה נשמה לנשמה תופפת על נר"ן בסוד חור מקיף, והם בסוד נקודה מחשבת שאין בה מדה וגבול הוא בדרגת דחכמה, אבל מבינה ולמטה מתחיל הקו נסוד קו המדה בונד"ק ומשם מתחיל הציור והגבול, ולכן יש בה ג' דרגין דשם תוך תוף של כל קו, משא"כ בנקודה מחשבת שאין שייך שם גבול ורשם תוך תוף. וכן כאן בתורה עיקרו ג' ספרים שבהם המצות ויתרחל, והיינו ספר שמות בסוד בינה דשם הקו והוא מחלת יחיחם של יתרחל שנעשו לנש ויחיחת מלריס מדרגה דבינה, ולכן גם דשם התורה שם סוד הדברות. וספר ויקרא הוא התוך, 'הכה את האדי בתוך הבור כו'' (דה"ת יח, כג), והוא דרגת דז"א שבו כל התורה והמצות, ולכן שם רוב המצות. וספר במדבר נגד הסוף והוא בנוקבא, וידוע כי בה המספר והחשבון 'עיניך בדכות בחשבון' (שה"ש ז, ה), לכל מושגת בסיהדא: וזה שכתב דבינו והג' ספרים האלו הם כנגד שלשה שערים. דלה לומר, ג' שערים שבנפש דב"ג, כמ"ש בספר יצירה, **ונגדן ספר דברים שהוא משנה תורה.** והטעין כי במדבר הוא מלכות דז"א עטרת היסוד והוא

אדרת אליהו

שהם ראש ותוך וסוף, לפיכך 'אלה הדברים' הוא בראש הפסוק, 'דבר משה' הוא באמצע הפסוק, 'הואיל משה באר וגו' לאמר' הוא בסוף הפסוק: **אשר דבר משה וגו'**. פירוש, כי בכל דבר יש פועל ופעולה ונפעל ושורש. למשל, הזרע שזורעין אותה היא הפעולה, ואדם הזורע הוא הפועל, ואדמה שזורעין בה היא נפעל, ושורש הכל השם יתברך ברוך הוא, כי הוא סיבת כל הסבות והכל תלוי בו. וזה שאמר אדניהו בן חגית (מ"א ב, טו) 'כי לי היתה המלוכה ועלי שמו כל ישראל פניהם למלך ותסב המלוכה ותהי לאחי כי מה' היתה לו', והודה אדוניהו 'אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו' (תהלים קכז, א), הלא נראה בעין גם שאני היה ראוי למלוכה כמו שאמר 'כי לי היתה המלוכה' [המלוכה היא הפעולה והוא היה הנפעל], 'ועלי שמו כל ישראל פניהם למלך' הם הפועלים, ואף על פי כן 'ותסב המלוכה ותהי לאחי כי מה' היתה לו' שהכל תלוי בו. וכן אמר כאן "משה" הוא הפועל, "אל כל ישראל" הם הנפעלים, "אשר צוה" היא הפעולה, "ה'" הוא שורש הכל. גם צריך האדם לדעת אם רוצה ללמוד בספר, מי עשה הספר ועם מי למד, כי אף אם המחבר היה אדם גדול אם היה לומד עם תלמידים קטנים אז אינו מגלה להם סודות ותעלומות החכמה, ולכן נגד הפועל מי היה אמר "אשר דבר משה", ועל הנפעל עם מי למד אמר "אל בני ישראל", והפעולה הוא "ככל אשר צוה ה'", והשורש הוא מפי הקב"ה, וגם המקום הוא מוכן לכך והוא "בעבר הירדן" סמוך לארץ ישראל:

אלה הדברים. הסופי תיבות של החמשה ספרים הן אותיות תורה, דהיינו ת' של בראשית, ה' של

באר יצחק

הסוף, מגל ספר דברים הוא משנה תורה נוקבא הפרטית שהוא פרלוף בפני עצמה, ולכן בה גם כן ג' דרגין דלכורא, כמ"ש רבינו שנחלק לג' חלקים, שחלק הראשון מדבר בעוסק והוא נגד בינה דילה 'משא אשר ישראו חמו' (משלי לא, ו), וספר השני שבו המצות נגד ת"ת שבה, ומחר כך ברכות וקללות ובריח התורה בה"י דילה שברכות בנצח וקללות בהוד 'כל היום דוה' (מיכה ו, יג), ובריח ביסוד דילה, והוא פרשת האזינו שהוא כלל כל התורה והמצות, ומחר כך פרשת וזאת הברכה בעטרת היסוד מלכות דילה סוד וזאת:

אשר דבר משה כו' כי בכל דבר יש פועל ונפעל כו'. רצה לומר, נגד ד' דרגין הנ"ל שכוללים הכל, והם גם כן סוד ד' חיות המרכבה וד' רגלי הכסא, והם פועל הוא בינה שהיא הפועל הכל כמ"ש חכמה תומר ובינה עושה, והפעולה הוא בדרגא דז"א ו' ימי בראשית ו"ק שהם כלל הפעולה, והנפעל המקבל הפעולה הוא מלכות כידוע, **ושורש הכל בינה רשומה הוא חכמה מחשבה רשומה**:

אלה הדברים הסופי תיבות של החמשה ספרים כו'. הענין כי ה' חומשים של התורה הם נגד ה' פרלופים דאצילות והם חב"ד וזו"ן, שהדעת לעולם במקום כתר כידוע. וספר בראשית נגד חכמה וכמ"ש (תהלים קיד, כד) 'בראשית חכמה כו'', ושם כל מעשה בראשית כמ"ש (שם קד, כד) כולם בחכמה עשית כו', וכן י' מאמרות בי' ספירות מסטרא דיליה, ול"ב אלהים ל"ב נתיבות, וכן כל פיפורי המצות הכל ברזא דחכמה דעלו בחשבה עד בינה ישראל למברים הכל ברזא דחכמה שהם כלול הכל בטיפה דחכמה, וכן ע' נפש הם ע"ב עם חברהם וילחק נגד שם ע"ב דחכמה. ספר שני גלות מצרים ברזא דבינה, שהם היו ישראל סוד הטיפה בחינת נקוד העיבור בשם אהי"ה י' פעמים רד"ו שנה, וכן בחינת מצרים הכל נקוד הלידה דנפתח ה' דחמץ לה' דמלה על ידי ברזא דוכרא, וסוד כל המכות וכל הנפלאות הכל ברזא דג' שערי בינה, וכן קריעת יס סוף מסטרא דילה, ומחר כך מתן תורה ג"כ ברזא דבינה מבחי דיליאת מצרים והיה ביום חמשים לספירה דשם מתגלה בחינת גי' שערים דילה כמ"ש בתריכות בזוהר פרשת חמור, ומחר כך ולזה המשפטים כו' דמסטרהא דיסין מתערין וכשים דין למטה כו', ומחר כך סוד המשכן ה' עילאה בה' תתאה שהם שכינה עילאה ותתאה. ספר ג' ויקרא ברזא דדעת דרגא דמשה והוא ו' זעירא דויקרא אלף מדרין כו', והוא כלל התורה מצות עשה ולא תעשה ג' עטרין דיליה תו"ב, ולכן כולל כל המצות, וכו סוד כל הקרבנות קריבו דשמע קדישת קשורא דכל דרגין הכל ברזא דדעת כידוע, וכן כריתת הברית עם ישראל בסופו בברכות וקללות בסוד ג' עטרין של הדעת והוא ברית עילאה, ושם סוד שמיטין ויובלות בחינה ודעת קשור בה שם אין בינה אין דעת, וכו מ"ו פרשיות הם שמומות וע"ב פתוחות כי הוא כולל תו"ב וחכמה הוא שמוש עדיין בסוד נעלם של ע"ב הוא מ"ו ובחינת שם הוא בסוד ברזא דוכרא פטר רחם דילה לפתח רחמה ושם נפתח בסוד ו' של ה כידוע